

De noodzaak van een synthese

PROF. DR. J. TINBERGEN

Inleiding

De huidige noodtoestand maakt het tot een plicht voor economen om op te houden met confrontaties tussen monetaristen, aanbodeconomen, anti-reguleringsconomen en keynesianen. De essentie van wetenschappelijk werk is om uit een these (b.v. die van Keynes) en een of meer antithesen (b.v. die van Friedman of een der andere moderne stromingen) een synthese af te leiden. De politici en de burgers hebben het recht dat te eisen. Criterium voor een synthese is een betere verklaring voor wat er in het (recente) verleden is gebeurd. Door elk der genoemde stromingen zijn daartoe bijdragen geleverd, maar geen ervan heeft de wijsheid in pacht. De toetsing aan het criterium kan beginnen met submodellen, maar het laatste woord is aan een volledig model.

Waarom een synthese der nu circulerende theorieën?

Hoe langer de stagflatie duurt, des te ongunstiger wordt de noodtoestand waarin wij verkeren. Er is duidelijk behoefte aan een doortastender politiek. Deze moet o.a. worden gebaseerd op een zo goed mogelijke sociaal-economische theorie en deze laatste moet door zoveel mogelijk economen worden aanvaard. Als wij economen doorgaan ons tegenover elkaar op te stellen, verzaken wij de plicht van wetenschapsbeoefenaren. Wat moeten de politici en de burgers doen als wij niet tot een min of meer eensgezind oordeel komen? Dan gaan zij zich misschien laten leiden door versleten gezichtspunten of alleen maar door engere eigenbelangen.

Er is bij sommige economen de neiging om met polariseren door te gaan. De hierboven al genoemde stromingen zoals die van de monetaristen, aanbodeconomen enz. hebben enkele vertegenwoordigers die geloven de wijsheid in pacht te hebben. Dat is geen volwassen houding. Gelukkig zijn er anderen genoeg die aanvaarden dat een stuk waarheid is aangedragen door elk der nieuwe stromingen. De opvatting van R. Lucas (geciteerd door Bomhoff 1)) dat een synthese bij voorbaat „hopeloos” is, lijkt mij voorbarig.

Het is een natuurlijke gang van zaken in wetenschappelijk onderzoek dat, wanneer een these is verkondigd (b.v. die van Keynes) en daarna een antithese (b.v. die van Friedman), daarna wordt gezocht naar een synthese. Veelal neemt die de vorm aan van stellingen die tot uitdrukking brengen onder welke omstandigheden de these en onder welke andere omstandigheden elk der antithesen geldig is. Kwantitatief uitgedrukt kan men ook zeggen dat in bepaalde regressievergelijkingen enige der coëfficiënten aangeven wat bij het verklaren van een toestandsvariabele het gewicht is van de verklarende variabelen die door de concurrerende theorieën worden genoemd. Het gaat er bij het zoeken naar een synthese om, zoals Klein het heeft uitgedrukt 2), dat: „It is less important that the effort be labeled Keynesian, monetarist, neoclassical or anything else than that we get good approximation to explanation of this complete system . . .”.

Inderdaad moet het criterium waaraan wij de verschillende concurrerende denkbeelden toetsen, liggen in een zo goed

mogelijke verklaring van de waargenomen ontwikkelingen, waarbij uiteraard vooral de recente ontwikkelingen — die twijfel hebben doen rijzen aan vroegere verklaringen — zwaar meetellen.

Enkele voorbeelden

Laat ik de tegenstelling tussen deze eigenlijke taak van wetenschappers en sommige recente uitlatingen illustreren aan de hand van enige uitspraken die mij te „polariserend” lijken. Zo is betoogd dat het gebruik van *grote* modellen niet juist zou zijn (Bomhoff, 3)). Naar mijn inzicht moet de slotfase van een verificatie of falsificatie juist wel bestaan uit het gebruik van een groot model, omdat de consistentie van enige nieuwe, verbeterde vergelijkingen met alle andere vergelijkingen alleen zo kan worden getoetst. Grote modellen zouden a priori *keynesiaans* zijn. Ik zie dat helemaal niet in. Keynes heeft zelf van (grote) modellen aanvankelijk niet willen weten 4). De toekomstverwachtingen zouden er *inconsistent* in tot uitdrukking zijn gebracht. Dat *kan*, maar het behoeft helemaal niet; zij kunnen consistent worden gemaakt.

Door de aanbodeconomen wordt terecht gesteld dat in de huidige situatie de *aanbodzijde* ook moet worden opgenomen in een model. Ik meen te mogen zeggen dat dat van het begin van de modellenbouw af is gebeurd; maar misschien niet op een adequate wijze. De in de oudste modellen opgenomen prijszettingvergelijkingen zijn nl. een vorm van aanbodbehandeling. Het gaat dus meer om de vraag hoe het gedrag van (allerlei) aanbieders op de meest juiste wijze kan worden afgebeeld. Als het gaat om het aanbod van nieuwe productiecapaciteit, dus het verrichten van investeringen, is natuurlijk de te verwachten winst van grote betekenis. Verwachtingen in het algemeen spelen een rol die in vele modellen tot uitdrukking is gebracht, maar vaak niet op een wijze die de werkelijkheid goed verklaarde. De investeringsvergelijking is van het begin af aan een zorgenkind geweest. Zozeer zelfs dat een tijd lang werd afgezien van een econometrische benadering, en voor korte-termijn (jaar voor jaar)-doeleinden een directe ondervraging van ondernemingen omtrent hun investeringsprojecten daarvoor in de plaats werd gesteld. Het zal bekend zijn dat er een groot aantal pogingen

1) E. J. Bomhoff, De prijs van de staatsschuld en het aanbod van kapitaal, Preadvies voor de Vereniging voor de Staatshuishoudkunde, Leiden/Antwerpen, H. E. Stenfert Kroese BV, 1982, blz. 102.

2) L. R. Klein, Research contributions of the SSRC-Brookings econometric model project — A decade in review, in: G. Fromm en L. R. Klein (red.), *The Brookings model: perspective and recent developments*, Amsterdam/Oxford/New York, North Holland/American Elsevier, 1975, blz. 28.

3) E. J. Bomhoff, op. cit.

4) J. M. Keynes, Book review of „Statistical testing of business cycle theories. A method and its applications to investment activity”, *Economic Journal*, 1939, 49, blz. 558.

ondernomen is om, in plaats van historische reeksen, door-snedegegevens (zie b.v. E. Kuh) te gebruiken 5). Dit is maar één voorbeeld uit een omvangrijke literatuur.

Een groot strijdpunt is of modellen „moeten” worden opgesteld met behulp van *stroom-* dan wel *voorraadvariabelen*. De hoofdstelling van de monetaristen is daarover zeer uitgesproken: het zou de geldvoorraad zijn die de voornaamste determinant van het nationale inkomen is. Opnieuw zou ik eraan willen herinneren dat tot in de oudste modellen voor de Amerikaanse volkshuishouding met beide is gewerkt. En denken de managers van een onderneming er niet tegelijkertijd aan hoe hun beslissingen de winst- en verliesrekening (stromen) en de balans (voorraden) zullen beïnvloeden? In vergelijkingen die het verbruikersgedrag beschrijven spelen stroom- naast voorraadgrootheden een rol 6).

Verwachtingen hebben al heel vroeg de aandacht van economen gehad. In de huidige discussies spelen zij een grote rol. Bomhoff heeft o.m. belangrijke nieuwe bijdragen op dit gebied geleverd. Of overigens de gedachte der „rationele verwachtingen” een goede wetenschapsstrategie is, waag ik te betwijfelen. Deze gedachte neemt aan, als ik de betreffende auteurs goed begrijp, dat het beschouwde subject het gehele vergelijkingstelsel dat een model vormt intuïtief kan oplossen. Een indrukwekkende krachttoer. Ik neig ertoe hiertegenover de opvatting van Simon te stellen dat, evenals schaakspelers, de meeste „beslissers” in het economische proces een beperkt aantal van de gevolgen van een beslissing in acht nemen.

Ten slotte nog het een en ander over onze vakgenoten die „deregulation” bepleiten (vgl. b.v. Crandall, 7)). Zij kunnen worden beschouwd als onderdeel van een stroming die ook *antibureaucratisch* zou kunnen worden genoemd. Met een behoorlijke dosis realisme stellen zij enige nadelige invloeden van het opereren van economische subjecten in grote hiërarchieën aan de kaak. Het besef hiervan wordt toegepast bij de beoordeling van verschillende sociale stelsels of hun onderdelen, b.v. de „centrally planned economies”, waar drie soorten hiërarchieën bestaan. De nadelen daarvan worden ook door schrijvers uit die landen gezien 8). Maar ook grote westerse ondernemingen zoeken naar vormen van decentralisatie; men denke aan de Volvo-experimenten. Dat particuliere bedrijven soms efficiënter werken dan openbare, is onlangs weer eens vastgesteld ten aanzien van het ophalen van huisvuil in een aantal Duitse steden. Crandall noemt een aantal gevallen van overheidsregelingen in de Verenigde Staten. Bij zijn voorbeelden zijn er enige waar de gebruikte criteria niet juist zijn — b.v. te uniform als het gaat om de beperking van zwaveluitstoot: er zijn gebieden waar de markt van goedkope niet-zwavelhoudende kolen het doel automatisch zou verwezenlijken. Een ander voorbeeld verbiedt de toevoeging van kankerverwekkende kunststoffen, maar vergeet kankerverwekkende natuurlijke stoffen (volgens hem pinda's). In zulke gevallen kan door verandering van de criteria aan eventuele bezwaren worden tegemoetgekomen. Daarnaast zijn er gevallen waar het ingrijpen van de overheid bepaald niet gemist kan worden. Denken we maar aan het zoutgehalte van de Rijn of aan de zure regen in Zweden, of de illegale dumping van giftige stoffen die afbraak van nieuw gebouwde woningen nodig maakte. Het is ten slotte interessant er aan te denken dat ettelijke in Amerika bestaande vormen van overheidsingrijpen in dit altijd voor de vrije maatschappelijke krachten opkomende land zijn gebaseerd op het bestaan van „verspillende concurrentie”, zoals overbevissing, waar de markt het vraagstuk niet oplost.

Bijdragen tot de synthese

Bijdragen tot de synthese zijn zonder twijfel geleverd door een aantal van de vakgenoten die ik in het voorafgaande heb gekritiseerd en door andere vertegenwoordigers van nieuwe

stromingen. Bomhoff heeft op het gebied van de prijsverwachtingen bijdragen geleverd, en dit is een van de verschillende bijdragen. Sommige andere zijn nog niet bevredigend wat hun verklarend vermogen betreft (Bomhoff en Veugelers 9)). Knoester en Van Sinderen hebben een der modellen van het CPB verrijkt met een monetaire herziening 10), nadat Knecht e.a. op andere wijze alternatieven op het VINTAF-II-model hadden aangebracht 11). Judd en Scadding hebben in een overzichtartikel in de *Journal of Economic Literature* de pogingen om de vraag naar geld beter af te beelden een reeks bijdragen van anderen de revue laten passeren en geëvalueerd 12). De poging van Sachs om conclusies te trekken uit een vergelijking van Zweden en Finland is wel op erg weinig waarnemingen gebaseerd 13). Hier is de studie van Barber en McCallum over vergelijking van de politiek van verschillende landen aanmerkelijk beter: zij betreft achttien landen en perioden van een of meer decennia 14).

Dit zijn maar enkele voorbeelden van *deelstudies* die ongetwijfeld in acht moeten worden genomen wanneer een serieuze synthese wordt nagestreefd. Het punt waarmee ik dit betoog wil eindigen is dat de synthese pas voltooid is wanneer dergelijke deelstudies — waarvan ik het nut geheel aanvaard — worden *in gepast in een volledig model*. Het argument daarvoor heb ik al genoemd: consistentie met de andere „blokken” van een volledig model.

Onze grootste modellenfabriek, het Centraal Planbureau, kan dan ook niet gemist worden bij de bedoelde synthese. Dit is al begrepen door b.v. Knoester en Van Sinderen en vooral door het Planbureau zelf. Het heeft immers in de loop van zijn geschiedenis een aantal innovaties in zijn modellen doorgevoerd, waarvan FREIA bij mijn weten het laatste is. Een enkel persbericht over monetaire financiering waarbij Lempers genoemd wordt 15) doet mij hopen dat nog verdere voortgang met het syntheseproces kan worden verwacht — ieder heeft zo zijn eigen stokpaardjes. Het mijne is, zoals bekend kan worden verondersteld, dat van een Europees initiatief. Dat brengt dan mede dat ook modellenfabrieken in andere EG-landen aan de synthese zouden moeten meedoen. Om er maar een paar te noemen: het Franse Commissariat au Plan, het Brusselse DULBEA van de Vrije Universiteit aldaar, het Kieler Institut für Weltwirtschaft, het Berlijnse Wissenschaftszentrum Berlin, het Department of Applied Economics in Cambridge, Engeland.

J. Tinbergen

5) E. Kuh, *Capital stock growth: a micro-econometric approach*, Amsterdam, North-Holland, 1963.

6) H. Theil, *De invloed van de voorraden op het consumentengedrag*, Amsterdam, Studentendrukkerij Poortpers NV, 1951.

7) R. W. Crandall, Twilight of deregulation, *The Brookings Bulletin*, jg. 18, 1982, nrs. 3/4, blz. 1-5.

8) R. Bahro, *Die Alternative*, Köln/Frankfurt Main, Europäische Verlagsanstalt, 1977.

9) E. J. Bomhoff en P. T. W. M. Veugelers, De noodzaak van het bezuinigen, *ESB*, 7 juli 1982, blz. 679-683.

10) A. Knoester en J. van Sinderen, *Money, the balance of payments and economic policy*, discussion paper 8200, Ministerie van Economische Zaken, 1982, Den Haag.

11) L. Knecht (e.a.), Macro-economisch beleid en Vintaf-II: een gevoeligheidsanalyse, hft. 11 in: W. Driehuis en A. v. d. Zwan (red.), *De voorbereiding van het economisch beleid kritisch bezien*, Leiden/Antwerpen, 1978.

12) J. P. Judd en J. L. Scadding, The search for a stable money demand function, *Journal of Economic Literature*, 1982, blz. 993-1023.

13) J. Sachs, Stabilization policies in the world economy: scope and scepticism, *American Economic Review*, 1982, jg. 72, papers and proceedings, blz. 56-61.

14) C. L. Barber en J. C. P. McCallum, *Controlling inflation, learning from experience in Canada, Europe and Japan*, Canadian Institute for Economic Policy, Ottawa, 1982.

15) F. Lempers, in een gesprek met Kees Caljé, *NRC Handelsblad*, 2 oktober 1982, blz. 11.